

MÉSZÖLY MIKLÓS AZ ABLAKMOSÓ C. BURLESZK-TRAGÉDIA ALKALMAZÁSA AZ EGYÉN TÁRSADALMI KOMPETENCIÁJÁNAK FEJLESZTÉSÉBEN

MIKLÓS MÉSZÖLY THE WINDOW WASHER TITLED BURLESQUE-TRAGEDY'S APPLICATION IN THE DEVELOPMENT OF THE INDIVIDUAL'S SOCIAL COMPETENCE

Hulpa Diána,
orcid.org/0000-0001-7506-1228
a filológiai tudományok kandidátusa, docens,
Ungvári Nemzeti Egyetem
Ukrán–Magyar Oktatási-Tudományos Intézet
Magyar Filológiai Tanszék

In my article Miklós Mészöly The window washer. I am studying the possibilities of using burlesque-tragedy in the development of an individual's social competence. The aim of my research is to prove that fiction works have an individual and socio-political function, since we can educate individuals, citizens and people who see, think and act.

I chose the sociological, structuralist, cultural-historical behaviorist methods as my research method.

My choice of topic is not accidental. Although the aforementioned work was created during the communist dictatorship in 1957, the human, moral, and social problems expressed in it are still relevant today.

The issue of individual, human and social freedom is one of the most important topics. It is no coincidence that throughout the history of mankind, the intention to interpret and implement this has constantly arisen. Despite the large number of studies on this problem, its validation still causes difficulties. It may seem paradoxical how difficult it is to assert our freedoms in the modern world, which prides itself on its scientific, technical and social achievements. Even the technical devices that surround us and that we like to use constantly limit them. To use a smart phone, not only a fingerprint, but also a retina scan is needed, and then we didn't talk about mandatory free acceptance of data protection conditions, the virtual space, bank card payments, self-service cash registers, etc. about the presence of a "helper". This short list only touched on the freedom-restricting, controlling, and data-gathering tools of everyday life, and the problem of social freedoms has not yet been mentioned.

That is why I felt it was important to perceive the importance of individual and social freedom through the work of an author who showed what the limitation and lack of freedom means through the behavior of an autocratic system.

Key words: individual and social freedom, autocratic system, intimidation, tyranny, social competence.

У статті досліджуються можливості вивчення й використання бурлескної трагедії Міклоша Мезьоля «Мийник вікон» задля розвитку соціальної компетентності особистості. Метою нашого дослідження є довести, що художній твір має як індивідуальну, так і суспільно-політичну функцію, адже за допомогою своїх засобів може виховувати особистостей, громадян, людей, які бачать, думають і діють.

У якості методів дослідження нами були обрані соціологічний, структуралістський, культурно-історичний, використовувався також біхевіористичний підхід.

Вибір теми, яка опрацьовувалася, не є випадковим. Хоча зазначений твір був створений у період комуністичної диктатури (у 1957 році), порушені в ньому людські, моральні та соціальні проблеми залишаються актуальними й донині.

Питання індивідуальної, людської та суспільної свободи є одним із найважливіших. Недарма впродовж історії людства постійно виникало бажання його тлумачення та реалізації. Попри численні наукові праці, присвячені цій темі, забезпечення свободи залишається складним завданням. Здається парадоксальним, що в сучасному світі, який пишається своїми науковими, технічними та соціальними досягненнями, реалізація прав і свобод є настільки складною. Технічні засоби, котрі нас оточують і якими ми охоче користуємося, постійно їх обмежують. Наприклад, для використання смартфона сьогодні вже недостатньо лише відбитка пальця, необхідне також сканування сітківки ока, не кажучи вже про примусове «добровільне» прийняття умов обробки персональних даних, постійну присутність віртуального простору, оплату банківськими картками, каси самообслуговування тощо. Це лише короткий перелік інструментів контролю, збору даних та обмеження свободи в повсякденному житті, і ми ще не згадали ширших проблем суспільних свобод, котрі детально розглядаються в цій статті.

Саме тому вважаємо важливим осмислення значення індивідуальної та суспільної свободи через творчість такого автора, який, демонструючи механізми функціонування авторитарної системи, яскраво показав, що означає обмеження та відсутність свободи.

Ключові слова: індивідуальна та суспільна свобода, авторитарна система, залякування, тиранія, соціальна компетентність.

Bevezetés. Az utóbbi időben közoktatásunkban nagy hangsúlyt fektetnek az egyén kompetencia alapú nevelésére, ami öröndetes dolog, pláne, ha

az oktatás színvonalának általános leépülését vesz-szük figyelembe. Mindannyian látjuk és tapasztaljuk a szomorú valóságot. Kutatásom témájául épp ezért

a szépirodalmi szöveg olyan jellegű megközelítését választottam, amelyet alkalmasnak tartok látó, helyesen gondolkodó, cselekvő, igényes egyének nevelése szempontjából.

A mai közoktatás fő törekvése, hogy gyakorlati tudást adjunk a diákoknak, hiszen az eddigi irányvonal a lexikális tudásra helyezte a fő hangsúlyt. Vitathatatlanul jó törekvésekről beszélünk, csak hogy felmerül a kérdés, hogyan tudjuk elérni a szépirodalom gyakorlati hasznosítását akkor, amikor az olyan kompetenciákat fejleszt, amelyek szembe mennek a kor elvárásaival: a nagyravágyást, törtétezt, gátlatlanságot, közönyt, hideg számítás tudatot, a minden helyzethez való alkalmazkodókészséget, és ami talán a legfontosabb, az egyén szabadságát korlátozó, minden lépését ellenőrző, megfélemlítő világszemlélettel. Ez talán a legnagyobb kihívás, amellyel az irodalmat oktató pedagógusnak szembe kell néznie.

Célok, hogy jelen kutatásomban a korunk egyénét érintő egyik legfontosabb kérdést a személyes és társadalmi szabadság járjam körbe Mészöly Miklós *Az ablakmosó* c. burleszk-tragédiájának felhasználásával.

Nem véletlen, hogy az egyéni és társadalmi szabadság kérdésére összpontosítok. Egy olyan században, amikor már általánossá vált az Orwelli 1984 valósága, az egyén szinte immunis szabadsága korlátozására. A technikai világ vívmányai (vitathatatlan pozitívumaik ellenére is) paradox módon, szinte láthatatlanul csorbitják, irányítják, befolyásolják azt. Egy abszurd helyzet alakul ki, amelyben az egyén önmaga szabadságának tudattalan korlátozójává válik. Már azt az általa és érte teremtett jogáról is elfeledkezett, amely nemcsak kötelességekkel, de jogokkal is felruházta. Egy szabad, élhető, biztonságos, emberhez méltó valóság, jövő megteremtése érdekében kulcsfontosságú, hogy az egyén társadalmi kompetenciájának fejlesztésekor kihangsúlyozzuk egyéni és társadalmi szabadságának fontosságát, és megtanítsuk e kompetencia megfelelő alkalmazására.

Mészöly drámáját alkalmasnak vélem az egyén társadalmi kompetenciájának fejlesztése szempontjából. E tekintetben Wellek és Warren ama megállapításából indulok ki, hogy a szépirodalmi alkotásnak társadalmi szerepe és haszna is van [14].

A kérdés megítéléséről a szakirodalomban. A téma kapcsán kulcsfontosságú a személyi és társadalmi-politikai szabadság fogalmának tisztázása. Bár minden modern alkotmány tisztázza az egyén és állampolgári szabadság kérdését, e tekintetben elsősorban a nagy gondolkodók, filozófusok gondolataira, megállapításaira támaszkodok.

Platón szerint a szabad személy emberi tulajdonságainak fő jellemzője a nagylelkűség és nyitottság,

vagyis az ilyen ember mentes az olyan gyengeségektől, mint a fősvenység, aljasság stb. [13].

Arisztotelész *Politika* c. írásában a szabad állam kapcsán egyértelművé teszi, hogy azt csak szabad és egyenlő jogokkal rendelkező polgárok alkothatják [1].

Az egyéni és társadalmi szabadság kérdése, az igazságos társadalom problémája különösen nagy hangsúlyt kapott a felvilágosodás korában. „Néhány évvel a francia forradalom kirobbanása után Condorcet *Az emberi szellem fejlődésének vázlatos történetében* a történelmi fejlődésbe vetett hitét fejezte ki, amely véleménye szerint segíti az ember mentális és morális fejlődését, ami végeredményben az egyéni szabadság megvalósítását eredményezi és biztosítja annak autonómiáját [3].

A 19. század egyik meghatározó angol filozófusa, gondolkodója, John Stuart Mill szerint, aki az igazságos, jól működő társadalmi modell alapjait körvonalazta, a legfontosabb az egyén társadalmi és egyéni szabadságának biztosítása oly módon, hogy minden ember lehetőséget kapjon céljainak, vágyainak megvalósítására. Társadalmi elképzelésében a magasan művelt, empatikus polgár alakját vetíti elének, aki természetéből fakadóan tiszteletben tartja embertársai szabadságát is [12].

Joel Feinberg, 20. századi amerikai politikai és jogfilozófus, aki a szabadság különböző formáit vizsgálta az egyén személyes és társadalmi szabadsága kapcsán kifejtette, hogy az, a törvényes kereteken belül, teljesen az egyén akaratának van alávetve [7].

A téma kifejtése. Hasonló módon gondolkodik Mészöly Miklós magyar kortárs író is, aki első drámájával, *Az ablakmosóval* az egyéni, polgári szabadságot elnyomó, a hatalmi zsarnokságra, megfélemlítésre épülő politikai rendszert akarta leleplezni. Fontos megállapításokkal indítja művét. Már az első mondatokban igyekszik leleplezni azt a múlt kacatjai, emlékei mögé elbújni vágyó embert, aki folytonos félelemben, bizonytalanságban él, s ezért újra és újra meg akarja tapasztalni a rég kidobott múlt biztonságát, illuzórikus mivoltát. Ennek szimbólumává a régi, öreg, kopott paraván válik.

Bár *Az ablakmosó* c. drámát a kommunista diktatúra időszaka ihlette, felismerhetjük benne jelen századunk valóságát is. Egy olyan századét, amely a szavak szintjén, a polgári, demokratikus elveket vallja, és a jóléti társadalom megvalósításáért küzd. A valóságban viszont, a félelem, bizonytalanság, kiszolgáltatottság, magatehetetlenség korát éljük. A dráma szereplői a mű során többször is kifejtik, hogy félnek, de a félelem okát nehezen tudják meghatározni. A mű szereplői Anni és Tomi ennek kapcsán kifejtik, hogy az egész életet valamifajta megmagyarázhatatlan, rejtett félelem uralja:

ANNI *Átöleli Tomit. Tomi... én félek. Mondd, mitől félek?*

TOMI *Eddig is féltünk, csak nem akartuk észrevenni*” [11, 133.o.].

A modern ember a megmagyarázhatatlan félelem, szorongás állandósult állapotában van. Nem véletlen, hogy századunkban a pánikbetegség már népbetegséggé vált és pici gyermekkortól megfigyelhetőek a szorongásos tünetek. Ehhez nagyban hozzájárult és járul az, hogy az egyén csupán külső szemlélője társadalmi és egyéni valóságának, amelynek ráerőltetett szabályait egyre tudattalanabban, mechanikusan követi. Egy olyan ideologizált létről beszélünk, amely nem csupán megteremti a mesterséges intelligenciát, de az emberrel méretteti meg, azzal a szándékkal, hogy bizonyítsa utóbbi haszontalanságát, életképtelenségét. Egy korszakban, amelyben a legelementárisabb technikai eszközök, felületek állandó jelleggel korlátozzák, megsértik, megszüntetik az egyén privát szabadságát, folyamatos megfigyelés alatt tartva, elemezve tudatos és rejtett szokásait, egyben ennek az állandósult, ésszel nehezen megmagyarázható félelemnek a motorjává válnak.

Míg a mészölyi hősök látszólagos privát szférájuk védelme érdekében, még a biztonságot szimbolizáló, paraván mögé rejtőznek, a jelen kor embere teljesen lecsupaszított, önmagából kifordult, meggyalázott anyagként áll előttünk. Az Isten önmaga képére formált, a szabad akarat luxusát, a megbocsátó, megváltó szeretet kegyelmében részesült embert, a mindent elpazarló, az állandó félelemben, vakságban, kiszolgáltatottságban toporgó ember váltotta fel, aki a test, gyomor fogságába süllyedt.

Egy ilyen valóságban életbevágóan fontos, hogy a jövő nemzedékét az istenarcú ember újjászületőivé tegyük. Ehhez viszont elengedhetetlen annak felismerése, hogy az egyéni és társadalmi szabadság jogérvényesítése nélkül csak marionett-szerű alakokról beszélhetünk, akik e státuszukban vitathatatlanul vesztesre fognak állni a mesterséges intelligenciával szemben.

Mészöly szereplői, Tomi és Anni, a házmester és felesége egy elnyomó rendszer kiszolgáltatottjai. Egy olyan rendszeré, amely először a lelket igyekszik megölni, a személyes, egyéni és társadalmi szabadság korlátozásával, majd pedig a szkepticizmus magját igyekszik elhinteni, az egymástól való elidegenedés céljával.

A dráma szereplői, a rendszer ablakmosójának, az orwelli Nagy testvérnek, a fellépése előtt, meggyőződéssel rendelkező, a saját egyéni, emberi szabadságukért küzdő, egymást lélekből szerető egyének voltak, emberek, akik tisztelik önmagukat, egymást és a másikat. Egyiküknek sem jutott eszébe a

másik magánszférájának megsértése, bemocskolása. Mindez egy szempillantás alatt megváltozik, amikor a” konkolyt a búza közé vetik”. Fontos eleme a műnek az ablakmosó érkezése, ami természetesen nem véletlen, hogy pont vasárnapra esik. Vasárnapra, amely nap kapcsán a keresztény egyház a Szentírás alapján komoly előírásokat fogalmazott meg. Ez a nap az Úr napja, az imáé, családé és pihenése. Az egyik szereplő Tomi ennek kapcsán részletesen fejti ki, hogy a vasárnap a biztonság, a szabadság napja, amikor minden terhünktől, félelmünktől megszabadulhatunk, hiszen a külvilág kizárásával az otthon oltalmába rejtőzhetünk:

TOMI *Nem akarom a vasárnapjukat elrontani. Nekem is drága, hat napig gyűjtöttem hozzá a piros festéket. Szünet. Tegnap este azt mondja a feleségem: Szívem, mért piros betűs a vasárnap? – „A vasárnap azért piros betűs, drágám, mert nem nyit be a küldönc, az ügynök, a detektív, a postás, a házmester, egyáltalán nem nyit be senki, és ha a nap túl korán süt a hasadra, egyszerűen felállítod a paravánt, ami még az Irma nénié volt szegényé, nyugosztalja Isten, és nyugosztalja mindazokat, akik véreztek és meghaltak, mert az ő vérük festette pirosra a vasárnapot. Ámen”* [11, 110-111.o.].

A hőseinknek szembesülniük kell viszont azzal, hogy az elnyomó hatalom mindent birtokol, nincs lehetőség elmenekülni, elbújni tőle. Folyamatos megfigyelés, ellenőrzés és megfélemlítés alatt tart. Maga az ablakmosó fejti ki ezt, amikor Tomi értetlenkedik vasárnapi jövetelén:

TOMI *Fegyelmezetten. Uram! Ha nem tudná, vasárnap reggel van...*

ABLAKMOSÓ *Tudom. Azért vagyok itt* [11, 120.o.].

A lélekrabló mindig váratlanul jön és távozáskor is jelzi, hogy valójában mindig jelen van. Az ő akaratával ural mindent. Mészöly az ablakmosó megnyilvánulásain, mondatain, a szereplőkre gyakorolt hatásán keresztül leplezi le az egyén szabadságát korlátozó hatalom arcát. Az ablakmosót megjelenésétől kezdve a kiegyensúlyozott nyugalom jellemzi. A szereplők felháborodásával, kétségbeesésével, dühkitörésével szemben mindig egy nyugodt, kimért hangot üt meg. Sátáni alatomosságát jelzi, hogy szinte hízelgő látszat kedveskedéssel fenyegeti és félemlíti meg a vele szemben állókat. A szereplőkkel folytatott beszélgetését sem tekinthetjük párbeszédnek, hiszen bármit mondanak, többnyire a jelenlétét kifogásolják, ő egyhangú, gyilkos kedvességgel és közvetlenséggel csak ugyan azt a gondolatot ismételteti. Szeretné megmosni az ablakot és ezért keresi a vödört és a létrát. Magaviseletével magatehetlenségbe zsibbasztja és gúzsba köti a szereplőket.

Az első szereplője a darabnak Tomi, akiről felesége, Anni szavaiból megtudjuk, hogy színész, öt éve munkanélküli, csak azért, mert vannak elvei és próbál szembeszegülni a hatalommal. Fiatalkorú házasság, aki szereti feleségét, és minden vágya, hogy nyugodt, biztonságos és boldog életet teremtsen mindkettőjüknek. Erős jellemmel és kitartással rendelkező emberként áll előttünk az ablakmosó megjelenése előtt. A jelenlévő és érzékelhető félelem viszont megalkuvóvá, értékvesztetté teszi. Mindent, amiben hitt, ami fontos volt számára feladja, elárulva ezzel önmagát és szeretteit. Elindul emberi és lelki pokoljárásán. Ennek kapcsán így fogalmaz:

TOMI (tovább is Anninak) *Le kell szállnom a pincébe* [11, 146.o.].

A hatalom kiszolgálója lesz és feleségét is megcsalja. Ennek a jellemnek a leépülésében, csakúgy, mint a többiekében is, az elnyomó hatalom emberi, egyéni és társadalmi megsemmisítő hatását látjuk:

TOMI (Tomi odalép a dulakodókhoz, s egy határozott mozdulattal kiszabadítja Nusit, félrehúzza, és ő is melléje áll.)

ABLAKMOSÓ (rendezői, derűs mozdulattal) *Bocsánat, azt hiszem, itt most nincs szükség ránk... (Mind Tomit és Nusit nézik: úgy állnak egymás mellett, mint két bűnbeesett.)* [11, 147.o.].

A dráma szereplőivel együtt, saját bőrünkön érezzük, miért olyan fontos az egyéni, emberi szabadság megóvása a mindenkorai zsarnok, besúgó rendszerre épülő önkényuralommal szemben.

Tomi felesége, Anni az ablakmosó második kisméltja, hiszen jelenlétének célja, mindent és mindenkit bemocskolni, lelkileg kisméltizni. Anni az egyetlen, aki végig kitart és azzal, hogy gyilkosnak titulálja a betolakodót, a tekintélyelvű hatalom lényegére tapint rá. Bár az ablakmosó megbecseleníti, kitart elvei és szerelme mellett, maga az erőszaktevő is meglepődik kitartásán, megdöbbenésének adva hangot a nő ridegsége és érzéketlensége tekintetében:

ABLAKMOSÓ *Még közelebb húzódik, Anni már a heverő végén kuporog. Simogatni kezdi Anni combját. Most gyűlöl, de – sajnos – ez hozzátartozik.....*

Ablakmosó ráhajol Anni mellére, átkarolja a derekát. Anni eszelősen nagyra nyitott szemmel, bábumerevséggel, szintén átöleli az Ablakmosót. Így dőlnek hátra.

ABLAKMOSÓ *Fanyarul. Hát ez volt. De hogy egy csöpp érzés se legyen valakiben, még egy kis gyűlölet, egy kis karmolás se... semmi! Csak mint egy darab fa!*

Anni az egész darab folyamán rengeteget gyötrődik, keresi az igazságot, az élet értelmét, monológjaiból, férjével és az ablakmosóval folytatott párbeszédeiből is kitűnik, hogy a többiekkel szemben nem fogadja el a fennálló rendet, költőinek tűnő kérdéseivel, mintha

a magatehetetlenségbe zuhant embert igyekezne szembesíteni helyzetével, tette kényszerítve ezzel:

ANNI *Mondják meg őszintén, tegyék a szívükre a kezüket: nem így van? Nem arra vágyik az ember, hogy egy kis reményt lásson maga előtt? És ahelyett mit kap? Iszonyat mindenütt. Örültek és nyomorékok... a színpadon, az utcán... – de ez nem igaz, nem lehet igaz! Ezért születünk volna... ezért rendeztük be a lakásunkat... ezért tervezgettünk annyit? Hogy egy kéz mindent szétnyomjon, mint valami bogarat? Kezd síróra válni a hangja. Mondják meg: szabad ezt... lehet ezt?* [11, 137-138.o.].

Annival kapcsolatban az az érzésünk támadhat, hogy ő az egyetlen passzív hőse a drámának, hiszen nem tesz mást, mint aggódik, beszél, kérdez, kiszolgáltatottan megbecsztelenül. Valójában ő az egyetlen hős, aki kérdéseivel, kitartásával, mozdulatlanságával, dacával, ellenszegülésével az igazságot keresi és küzd is érte. Példamutató hitvallásával a többiekkel szemben nem csupán elkerüli a bűnbeesést, de ő lesz mások megmentője is. Szimbolikus a szerepe és a jellege is. A tisztaság asszonya, aki szétapossa a sátán fejét, ő Mária a béke királynője.

Anni ellentétpárja a házmesterné Nusi, aki gondolkodás nélkül behódol az ablakmosónak, elfogadja játékszabályait, könnyen felrúgja életét és a bűn útjára lép. Elcsábítja Tomit, elhagyja férjét. Ezzel nem csupán másoknak okoz fájdalmat, férjét, például öngyilkosságba taszítja, Tomi házasságát felborítja, de önmaga életének megrontójává is válik. Ő a bűn asszonya, Éva.

Ennek a szereplőnek a bukásából is jól láthatjuk, hogy a bűnre vezető út egyben az önpusztítás ösvénye is. Igaz mondás az, hogy más boldogtalanságán nem lehet boldogságot építeni. Mészöly nem a megvetés asszonyaként, hanem őt is áldozatként mutatja be, a kígyó által félrevezetett és ezáltal bűnös és egyben bűnhődő Évaként. Tomival való párbeszédéből kitűnik, hogy mindketten kényszerként élik meg ezt a kapcsolatot, menekülésként valami megmagyarázhatatlantól. Az egész viszonyuk kényszeredet, mechanikus, önmaguk is szégyellik magukat miatta, valójában maguk sem értik mit és miért tesznek:

HÁZMESTERNÉ *Azt hittem, sokkal egyszerűbb lesz.*

TOMI *Én is.*

(Mozdulatlanul ülnek. Hirtelen elhallgat a zene. Mindketten felkapják a fejüket, s ugyanazzal a védekező mozdulattal összefogják magukon a pizsamakabátot, pongyolát. Arcukon riadtság.) [11, 154.o.].

Az ablakmosó negyedik áldozata Lajos, a házmester. Ahogy a fiatalok életébe, váratlanul és erőszakosan tört be, úgy bolygatta meg ennek a szereplőnek is az életét. Személyében Mészöly a törvénytisztelő, kötelességtudó, gogoli csinovnyik típusát formálta

meg. Ezen a szereplőn keresztül azt a tényt világítja meg, hogy bárhogy igyekszünk is megfelelni az egyéni, emberi, társadalmi kötelességeinknek a zsarnok hatalomnak soha nem tudunk elég jók lenni, hiszen az egész rendszer a bizalmatlanságra, félelemre, kiszolgáltatottságra épül: **HÁZMESTER** ... itt van a zsebemben a Szabályrendeletek Könyve. Előhúz egy vaskos, kicsi könyvet. Istenem, mennyit forgattam valamikor! Betéve tudom minden sorát. Lassan pörgeti a könyv lapjait. Utasítások a lépcsőházra... a padlásra... Heherészik. Reggel láttam egy majmot, egy kifeszített kötélén ugrált, és verte a mellét: „Tiltakozom! Megtiltom! Jelenteni fogom!” Heherészik. Aztán egyszer csak elég... Becsukja a könyvet.

a Házmaster a hurkot a nyakába akasztja, ráigazítja az övet a kampóra, majd az öv másik szarát húzni kezdi lefelé.

a Házmaster lábujjra állva, félrehajtott fejjel csüng a kampón. ” [11, 159, 161.o.].

Aki nem velünk ellenünk, de ki képes józan ésszel megérteni ki az, aki velünk, s ki az, aki ellenünk van. A ma kegyence, a holnap kegyvesztettje.

Bár a házmaster önkezüleg vet véget életének, s ezért a legtragikusabb szereplőnek látjuk, valójában a darab legnagyobb áldozata maga az ablakmosó.

A drámában többször elmondja, hogy ő is csak parancsot teljesít, és bár az idő előrehaladtával lassan megszokta munkáját, sokszor még most is neheze érik elvégezni:

ABLAKMOSÓ Megcsóválja a fejét. Higgyék el, nekem se könnyű. De hát ezt is mondtam már párszor [11, 172.o.].

Az is elhangzik a szájából, hogy ez is csak egy munka, mint a többi, ezért áll értetlenül az ellene lázadó szereplők előtt. Sokszor nehezen értelmezhető, mikor beszél őszintén, és mikor használja szavait megfélemlítésre. Sokszor dicséri magát. Érezhető mondanójából, hogy valóban úgy érzi, ő igazán lojális szolgája a hatalomnak, és más kollégájával szemben mindig igyekszik emberséges lenni:

ABLAKMOSÓ (szerényen, de jelentősen bólint) Mondtam. Önök a sorosak. (Olyan mozdulatot tesz, ami hangsúlyozza a jóindulatát.) És mit gondol: nem jobb, ha én?...Jobb, ha velem. Vagy jöjjön holnap valaki más?...Egyszerűen bedöntik az ajtót, fölállítják a létrát és nekilátnak... [11, 126.o.].

Ennek ellentmond viszont a drámán végig vonuló szarvasbőr motívum. Az ablakmosó mondanójába állandóan beleszővi a szarvasbőrt, az ezzel kapcsolatos információ tele vannak áthallásokkal. A színpadon való megjelenésekor is az első, amiről beszél az a szarvasbőr, amit folyton magánál hord:

ABLAKMOSÓ Szarvasbőr. (Mindkét oldalát megmutatja.) Üres, nincs benne semmi. (Két

lyukra mutat a bőrön.) Itt bement a lövés, itt meg kijött. Aztán a nyúzás, a cserzés, a puhítás, a lágyítás [11, 113.o.].

Nem véletlen, hogy a legtragikusabb alaknak neveztem az ablakmosót. A többi szereplő tudatában van kiszolgáltatottságának, félelmeinek. Vannak vágyai, képes szeretni, áldozatot hozni, küzdeni, érezni, önállóan gondolkodni, bűnbeesni és megbánni bűneit és lehet, hogy sokszor rosszul, de él a szabadakarat lehetőségével. Az ablakmosó valódi rongybaba, a diktatórikus hatalom bábja. Nincsenek érzései, gondolatai, vágyai, egyetlen társa a magány. Olyan mély vakságban és öntudatlanságban szenved, hogy elhiszi azt, hogy nem őt, hanem ő irányít. Azt sem veszi észre, hogy a nyúzott bőr, amit másokról szedett le, s amire annyira büszke, valójában a sajátja. A felsőbbrendűség illúziójában elhiszi, hogy félelemkeltéssel uralni tudja az embereket. Jutalma a gyűlölet, megvetés, átok és az örök magány. Nem véletlen, hogy Mészöly groteszk figuraként mutatja be, akire, ha ránézünk valójában nem félnünk kell, hanem kacagnunk: *Pirosposzsgás, negyven év körüli férfi. Öltözte: kék kabát, sárga nadrág, csokornyakkendő. Azokhoz a rendíthetetlen kedélyű kocsmalátogatókhoz hasonlít, akik egymaguk képesek egy egész társaságot elszórakoztatni: aztaltól asztalig sasszéznak, pohárral a kezükben, s a hamut mindig más kabátjára szórják* [11, 112.o.]. Ezzel a megjelenéssel is igyekszik a megfigyelték és megfélemlítettek bizalmába férkőzni, mint a kígyó, hogy megfajtvá titkaikat megsemmisítő csapást mérjen rájuk.

A dráma végén úgy tűnhet, hogy a rendszergazda győzött, s utána a halál, magány, rettegés és az örök kiszolgáltatott mozdulatlanság maradt. Mindezek ellenére az utolsó szó a drámában nem az ablakmosóé. Mészöly hisz abban, hogy minden folyamat, még a legkilátástalanabb is, megállítható és jó irányba terelhető. Mindez az egyén lelki erején, kitartásán, igaz meggyőződésén múlik. Ismeri az örökérvényű tanítást is mely szerint „Ne féljete azoktól, akik a testet megölik, a lelket azonban nem tudják megölni! Inkább attól féljete, aki a kárhozatba vetve a testet is, a lelket is el tudja pusztítani!” [11, 1106.o.].

Tomí visszatér Annihoz, ismét egyesülnek. A házmaster és feleségével szemben, akik elbuknak a megmérettetésben, kitartanak az igaz szeretet mellett, vagyis tovább küzdenek saját egyéni és társadalmi szabadságukért. Ezt az értéket fogják továbbadni gyermekeiknek is.

Összegzés. Mészöly drámája alkalmas arra, hogy segítse a mai kor emberét felismerni, megbecsülni és küzdeni az egyéni és társadalmi szabadságért, valamint kitartásra nevelje, és segítsen neki visszatálatni istenarcú lényegéhez.

IRODALOM

1. Arisztotelész. Politika. Bp.: Gondolat Könyvkiadó, 1994. 318 o.
2. Biblia. Bp.: Szent István Társulat, 1976. 1456 o.
3. Condorcet Marie Jean Antoine Nicolas. Az emberi szellem fejlődésének vázlatos története. Bp.: Gondolat Kiadó, 1986. 271 o.
4. Escarpit Robert. Irodalomszociológia. A könyv forradalma. Bp.: Gondolat Kiadó, 1973. 301o.
5. Esslin Martin. Az abszurd dráma elmélete. Bp.: Korszerű színház 94., 1967. 184 o.
6. Hankiss Elemér. A népdaltól az abszurd drámáig. Tanulmányok. Bp.: Magvető Könyvkiadó, 1969. 320 o.
7. Feinberg Joel. Társadalomfilozófia. Bp.: Osiris Kiadó, 1999. 188 o.
8. Hankiss Elemér. Érték és társadalom. Tanulmányok az értéksszociológia köréből. Bp.: Magvető Könyvkiadó, 1977. 203–231. o.
9. Hankiss Elemér. Az irodalmi mű mint komplex modell. Tanulmány. Bp.: Magvető Könyvkiadó, 1985. 693 o.
10. Löwenthal Leo. Irodalom és társadalom. Bp.: Gondolat Kiadó, 1973. 250 o.
11. Mészöly Miklós. Bunker. Az ablakmosó. Bp.: Magvető Kiadó, 1979. 180.o.
12. Mill, John Stuart. A szabadságról–Haszonelvűség. Bp.: Magyar Helikon Kiadó, 1980. 407 o.
13. Platon. Az állam. Bp.: Cartaphilus Kiadó, 2008. 466 o.
14. Wellek René -Warren Austin. Az irodalom elmélete. Bp.: Osiris Kiadó KFT., 2006. 374 o.